

Guillaume Métayer

Türelemüveg

Fordította: Imreh András,
Kemény István, Lackfi János,
Tóth Krisztina

Magvető
Budapest, 2018



m

Demeczky Ádám

FELNYITNI SZEMÜK

„Nap és mosoly, sírkő, emlék és rózsza,
Öröm bánattal végleg összemosva,
Hogy a világot még kevésbé értssem.”

(Guillaume Métayer, Dúdoló, 16)

Guillaume Métayer *Türelemüveg* című gyűjteményes kötete két éve jelent meg a Magvető Kiadó gondozásában. Kabátzsebbe éppen ideális, bár egy számítógép is elkél majd az olvasásához. Előljáróban mindenképpen ajánlom a könyv mellé Fölköli Gábornak a Műút portálján megjelent kritikáját, aki amellet, hogy a szerző szerint is értő olvasója a verseknek (lásd Mosa Diána interjút ugyanott), egyes fordításbeli következtlenésekre rámutatva másoknak is nagy segítséget ad. Ez a segítség pedig el is kél. Bár a fordítók elismert költők (Imreh András, Lackfi János, Kemény István, Tóth Krisztina), még az alapnyelv ismerete nélkül is érezhető, hogy munkájuk néhol dőcögősre sikeredett. A másik dolog, ami kissé nehezebben megközelíthetővé – és egyben nagyon érdekessé – teszi a kötetet, az a nagy, a magyar olvasótól többnyire idegen műveltséganyag megmozgatása (az internet használatát már csak emiatt is ajánlom). Bár a fordításokkal kapcsolatos kérdések közt nehéz egyértelműen eldönthetőt találni, a befogadást nagyban megkönnyítette volna – és ez az interkulturális közvetítésben mindig nagyon fontos feladat – egy, az olvasót segítő jegyzetapparátus.

Interkulturális maga a költészet is, a kötetben több helyen tetten érhető a szerzőnek a magyarokhoz való kötődése. Leginkább azonban mégis a középkorúság elérése, illetve a természet, az évszakok mint az idő múlásának, de egyben az állandóságnak és a Földhöz való kötöttségnek a jelzői, illetve a mindezekhez kapcsolódó nosztalgia határozzák meg Métayer versvilágát. Ezek leginkább a kötet nagyobb részét adó szonettekben hangsúlyosak, erre reflektál a *Nosztalgia* című szöveg is, amelyben azonban a felsorakoztatott értékek a vers második felében a beszélő hozzájuk való ambivalens viszonya által sorra megkérdőjeleződnek: „a varjúra, mely szobámba tévedt / és most napra forog / mint egy kalapácsvető [...] a varjú sosem téved a szobába / csak a tévé mutatja a kalapácsvetőket” (30). Felmerül, hogy egy fordításgyűjteményt mennyire lehet kötetként értelmezni, de a ciklusokra tagolás világos és jól megfontolt, a könyv kompozícióként is jól működik, mint arra alább ki fogok térni.

A természethez, a vidékhez tehát a nosztalgia, sőt, a halál is kapcsolódik Métayer költészetében (mindjárt az *Évszakaim* című nyitóversben), de az idő múlásától és a középkorúságtól egyéb kellemetlen tartalmak is elválaszthatatlanok.

„Mi vagyunk a negyvenévesek
Apánk, anyánk eladni képesek
Legjobb tudásunk egy darab kis
Elismerésért áruljuk ár alatt is
...

És le az aljába minden sírnak
Amiről kinéz, hogy kicsit gazdagabb
Kotorászunk szégyen nélkül törve
Ki állkapcsokból aranyfogakat”
(23)

Mint *A negyvenévesek kórusában* is látható, ezek erősen kötődnek a költői önmeghatározás kérdéseire, az ars poetikus vonal egyébként is hangsúlyos a kötetben – nem csak a gerincét adó, az utószó szerint legutóbb keletkezett szonettekben –, így ez a rész egyfajta számvetésként is olvasható. Bár furcsa módon – hiszen a *Türeleműveg* ilyen formában csak magyarul jelent meg – csak számunkra megismerhetően. Az identitás kérdése a *Gyerekkorok* című szövegben is feltűnik, a beszélő itt, bár korábban még bárki lehetett és volt is, már csak maga lehet alávetve

a mindennapok idejének és feladattörmelékeinek. Ha pedig az identitásba helyezkedés írói módszer – mint ahogyan az –, akkor, amennyiben a beszélő magába zárkózik, az komoly alkotói problémát jelent. Ahogyan egzisztenciálisat is, többször előforduló, majdhogynem gyakori verszárlat a kötetben a magányos, tehetetlen éjszaka, de a nap sem tud mindig napfelkeltevel indulni (*Reggel, Föld*).

Az identitás problematizálásának egyik fő eszköze Métaayernél az árnyék motívuma, az *Árnyjáték*ban például az én kettős felfogása mutatkozik meg, a minden mozgásra és táncra is képes árnyék éppen csak megszólalni képtelen, a jelek, az írás nem elég, így meghallgatást sem nyer soha. Az árnyék itt sikertelenként, de értékesként bukkan fel, és ugyanígy pozitív minőséget jelent *A hangya és árnyéka* című szürreális versben is, ugyanakkor ez utóbbiban nyilvánvalóvá válik, hogy az árnyék a másik (a testi, a mindennapi) rész nélkül nem létezhet. *Az ígért* című prózai betét mellbevágó őszinteséggel feszegeti ennek a másik lélekfélnek a kérdését. A beszélő már-már kellemetlen érzést keltve, teljes nyíltsággal meséli el történetét arról a múltbéli lélekfélről, amelyet senki sem értett meg. Fontos, hogy mint a *Gyerekkorok* és a kötetben megidézett számos tragédia is mutatja, a versek, de még az identitás problémái sem főként egyéniék, inkább közösségiék, generációsak, történetiek (még az ezúttal emléksüteményként funkcionáló brownie is egy történelmi korszakot idéz meg a *XIX. század* című szövegben).

Amint a fentebbiekből is látható, a középkorúsághoz egy *Találkozás egy fiatalemberrel* jellegű érzés is kapcsolódik. A *Türelműveg*ben és az *Úrvacsorában* a kihasznált és hasztalan tréfamester panaszát halljuk, mindenképpen kegyetlen („Húsz elmúlt évem, az összes *bon mot*-t, poént, / Amit a szelekbe szórtam, görnyedő faként, / Avagy, ha az ember fogat, s vért kóp, akként / Mert vége – s asztalomra semmi sincs lerakva” [33]), de az utóbbi esetben kifejezetten abszurd – és a korpuszban szokatlan, a harmadik személy által elidegenített – helyzetet fejezve ki: mint Krisztus vérét, isszák belőle a viccet, aztán magára hagyják, kifacsarva. Az előbbi két szonett, de akár a *Pakli* esetében is, amelyben előszámlálatnak és megsemmisítettnek az egyetemi hatalmasságok névjegykártyái, Villonra ismerhetünk. Az étellel és életpályával való humoros, de egyben keserű számvetés pedig, kivált szonettformában, könnyű kapcsolódási pontot jelenthet a magyar nyelvű olvasó számára is – ellentétben a kötetben legalább ennyire fontos zenei tematikával. A *Der treue Hussar* című verset a katonai indulókkal helyezi szembe a lírai én, Kubrick *A discsőség ösvényei* című filmjének

megnézése utáni lelkiállapotát leírva, megelevenítve a második világháború tragédiáját. Az intermedialitás egyébként is jellemző, a Paweł Pawlikowski *Idájára* való reflexió például ugyanazt a tragédiát idézi meg, csak máshonnan és más aspektusból. A *Sambre et Meuse*, amelynek címe egyben egy belga katonai iskolákban máig bevett indulóé is, már általánosabb, nemcsak az első világháború idején meneteltek rá, ez a dallam szólt Dreyfus lefokozása alatt is. A *Rongyok* szintén ezt a tematikát helyezi a középpontba, de még összetettebb utalásrendszerrel. Wagner politikailag rossz emlékezetű zenéje mellett Umm Kulthum, egy ideológiai tartalmakat rejtő szerelmes dalairól híres egyiptomi énekesnő jelenik meg a Vichy-kormány által Buchenwaldba küldött, de azt túlélve vezető politikussá váló Léon Blum alakja körül. A musical műfajával pedig a rongyos verklis alakja kerül szembe, hiszen ha a valóság nem csodás, hanem rongyos, és „foltokban szűrődik valami nyers zene” (17), akkor valamilyen isteni közbeavatkozás még megváltoztathatja. Schubert *Winterreiséjének* mint ars poeticának a kortárs irodalomban sem példa nélküli újraélesztése (elég Elfriede Jelinek azonos című darabjára gondolnunk, de távolabbi példaként az utolsó tétel, *A verklis* határozza meg Martin McDonagh *In Bruges* című filmjének zenéjét is) itt különösen jól működik, hiszen Villon mellett egy másik olyan hagyomány idéződik meg általa, amely az élet fájdalomaira és a művészet nehézségeire, tökéletlenségére, a befogadókkal való problematikus viszonyra érvényes választ tud adni. Ehhez pedig Métayer költészete is remekül kapcsolódhat.

A *Lille-Europe* szintén nagyon érdekes szöveg. A szonett műfaját (és a *Türelműveget*) egyébként is jellemző ellentétek számos szinten jelennek meg benne. A pályaudvaron egy magas srác billentyűzik, talán William Shellert játszik, talán Taylor Swift *Love Storyját*. Sheller zenei munkássága mind klasszikus, mind pedig popzenét magába foglal. Az utóbbinál tematikusan és képileg jelenik meg hasonló feszültség, az iskolai keretbe helyezett – és a lehető legpoposabban megszólaló – történet a főhős énekesnő fantáziájában, Veronában bontakozik ki, össze-mosva a leghíresebb szerelmespár tragédiájával (természetesen ezúttal bár ironikusan, de pozitív végkicsengéssel). Mindezeket felül utalás történik a versben *A skarlát betűre*, ahogy a *Büszkeség és balítélet* BBC-s feldolgozásának ikonikus fehér inges képsorát is felidézi a szöveg.

Bár a zene, az ellentétek és a kulturális utalások vagy az önreflexió módozatainak boncolgatása is megérdemelne még néhány bekezdést, ahogyan az a kérdés is, hogy a labirintus, valamint a tőle nem függet-

len fonál újra és újra megjelenő motívumai jelentenek-e kivezető utat bárhonnán, akad viszont mindezekén túl egy olyan aspektus, amelyre feltétlenül ki kell térnem. Említettem fentebb, hogy a kötet egységes kompozícióvá áll össze. Nagyobb részben olyan versek, főként szonettek alkotják, amelyek a már részletezett kérdések mellett az esetek többségében a természetet jelenítik meg – leszámítva a számos városba helyezett vagy egyenesen azt tematizáló szöveget (több mint ötven versről beszélünk). A *Türelműveg*ből így egy személyes, helyhez kötődő világ bontakozik ki előttünk, ugyancsak személyes, az évszakok rendje által tagolt idővel. Amely világot átjárja a legtöbbször eső formájában megjelenő, hol a hangulatot aláfestő, hol címszereplővé váló víz.¹ Métyayer néhol korunkra is reflektál, például a *FB népében*, a *Kriptában* – amely a *Jónás könyvé*hez készült hommage –, de alapvetően, ha a hangulat íve, a megidézett történelmi esemény vagy az identitás vizsgálatának szöge éppen különböznek is, egységes egészzé állnak össze a versek.

Leszámítva az utolsó prózai szöveget és a kötetet záró három verset. Az *Emberi beavatkozás nélkül* annak a jövőbeli történetét írja le, ahogyan az emberiség tehetetlenül hagyja megtörténni a klímaváltozást. Apokaliptikus vagy legalábbis a világvégének megágyazó mese ez. A beszélő értékítélete nyilvánvaló: „[...] a madarak, akik egykor csivítelve üdvözölték a felcsobogó patakokat, a hegyekben és a kertek alatt, most eltikkadva hulltak le az ágakról, mint apró homokzacskók. A szülők lapáttal szedték össze, és a gyerekeik szeme láttára temették el őket a fasorokban” (75). Az évszakok és az eső elsiratása is megjelenik a szövegben, a zárókép pedig erősen nyugtalanító: „Új fajok rajzoltak ki és sokasodtak. Néhányan félelmetes intelligenciával, és az emberek közül sokan máris nagyon jól megértették egymást velük” (77).

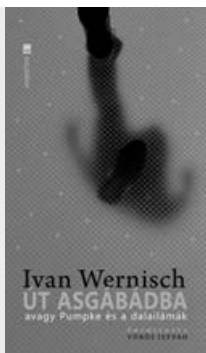
Azonban míg ez a kép „csak” nyugtalanító, a *Részlet egy nukleáris eposz*ból már Hosha Suru² nukleáris apokalipszis utáni életét jeleníti meg. A *Rohamban* pedig valóban a végítélet kezdetét láthatjuk, a szét-eső emberi tagokkal játszó szelet, amely az utolsó vershez, a *Homokhoz* elérkezve felszárítja a mindent átjáró vizet, sőt a talajt is elfűjja. A személyes, periodikus, történelmi idő tehát a könyv végéhez érve előbb

1 Hadd ne mondjam, a magyar értelmező próza kedvelt közhelyével élve: bűvópataként. Nem mehetek el azonban a *Türelműveg* és Kemény István *Nilusának* számos hasonlósága mellett – testvérkötetek –, én viszont most nem használom fel értelmezési segédletként (egy recenzió keretein belül nem vállalhatom a megtisztelő feladatot, hogy összeveessem azokat), de ajánlom a kedves Olvasó figyelmébe.

2 Japán, sugárzót jelent. A verset az utószó szerint egy japán képregény világa ihlette.

földtörténetivé tágul, majd megszűnik. A zárósorok – „El se hittük, hogy tényleg megszabadított / Minket az időtől ez a nagy szél” (83) – nem csak a történelem egyszerű megszűnését jelzik, hiszen az visszamenőlegesen semmisül meg, a holtak feltámadása által.

Ezzel a világot lezáró – és a kötet utalásaihoz híven erősen keleties kötődésű – darabbal ér véget tehát a *Türeleműveg*, amelyet az első megközelítés nehézsége ellenére is bátran ajánlok. Nemcsak a korábban bemutatott témák, formák, hagyományok, allúziók érdekessége miatt, hanem mert Métayer költészete egyszerű helyzetleírásaiban sem válik banálissá, megkapó, szuggesztív és élményt jelent.



Ivan Wernisch

Út Asgábádba

Fordította: Vörös István

Fiatal Írók Szövetsége – Kalligram
Pozsony, 2019

Nagy Hajnal Csilla

KIETLEN TÖRTÉNETEK, AVAGY ÚTON A RELATIVITÁSBA

Gyanútlanul kényelembe helyezkedünk, és elindulunk az úton. Asgábádba, Ivan Wernisch világába. Mindenféle szerszámok, védőöltözet, túraeszközök nélkül megyünk. Először feszengünk a nemtörődomségtől és a pontosságtól, amik egyaránt ennek a nagyszabású világnak az építőelemei. Egy idő után aztán elfelejtünk feszengeni, és bár még mindig tisztában vagyunk azzal – jobban mondva, átjár minket az érzés –, hogy semmit sem hoztunk magunkkal erre az útra, már azt is